

ADIR MINTAQASIDAGI QURUQLIK MOLLYUSKALARINING BIOEKOLOGIYASI

Abdumannopova Noilaxon To'liqinboy qizi
Magistrant Namangan Davlat Universiteti

Annotatsiya: Maqolada adir mintaqasidagi quruqlik mollyuskalarining yashash muhiti va ularning tarqalishi, oziqlanish startegyasi, ko'payishi hamda ularning atrof muhitga ijobiy tasirlari keltirilgan.

Kalit so'zlar: Salyangoz, mollyuska, bioekologiya, shilimshiqlar

Kirish: Salyangozlar va shilimshiqlarni o'z ichiga olgan quruqlik mollyuskalarining ajoyib dunyosi, ularning ajoyib xilma-xilligi va ekologik ahamiyatiga qaramay, ko'pincha e'tibordan chetda qoladi. Quruqlik mollyuskalari butun dunyo bo'ylab keng tarqalgan yashash joylarida uchraydi va ekotizimlarda parchalanuvchi, urug'larni tarqatuvchi va atrof-muhit salomatligi ko'rsatkichlari sifatida muhim rol o'ynaydi. Ushbu maqolada quruqlik mollyuskalarining bioekologiyasi, ularning yashash joylari, ovqatlanish odatlari, ko'payishi va atrofdagi muhit bilan o'zaro ta'siri o'rganiladi.

1-rasm. Adir mollyuskalarining oziqlanish jarayoni

Yashash joylari va tarqalishi: Quruqlik mollyuskalari turli xil yashash joylarini, jumladan o'rmonlar, o'tloqlar, cho'llar, botqoq erlar va shahar muhitini egallaydi. Ularning tarqalishiga harorat, namlik darajasi, tuproq tarkibi va oziq-ovqat mavjudligi

kabi omillar ta'sir qiladi. Ba'zi turlar ma'lum yashash joylariga ixtisoslashgan bo'lsa, boshqalari keng ekologik moslashuvchanlikni namoyish etadi.

Oziqlantirish strategiyalari: Quruqlik mollyuskalari o'txo'r, yirtqich va zararli moddalarni o'z ichiga olgan bir qator oziqlanish strategiyalarini namoyish etadi. O'txo'r turlari o'simlik materiallari, shu jumladan barglar, gullar va mevalar bilan oziqlanadi. Yirtqich quruq salyangozlar boshqa umurtqasiz hayvonlarni faol ovlaydi va iste'mol qiladi, detritivlar esa o'lik organik moddalarni parchalashda hal qiluvchi rol o'ynaydi va ekotizimlarda ozuqa moddalarining aylanishiga hissa qo'shadi.

Ko'payish va hayot aylanishi: Quruqlik mollyuskalari turli xil reproduktiv strategiyalarni namoyish etadi. Aksariyat turlar germafrodit bo'lib, erkak va urg'ochi jinsiy a'zolarga ega. Ular tuxum qo'yishdan oldin sperma almashib, murakkab uchrashish marosimlarini o'tkazadilar. Ba'zi turlar tuproqqa tuxum qo'yadi, boshqalari esa o'simliklar yoki boshqa sirtlarga biriktirilgan jelatinli tuxum massalarini hosil qiladi. Tuxumlar katta yoshli salyangoz yoki slugning miniatyura versiyalariga aylanadi.

2-rasm. Molyuskalar oilasi

Ekologik o'zaro ta'sirlar: Quruqlik mollyuskalari boshqa organizmlar bilan muhim ekologik ta'sirga ega. Ular qushlar, sutemizuvchilar, hasharotlar va boshqa umurtqasiz hayvonlar tomonidan o'lja bo'lishi mumkin. O'z navbatida, ular yirtqichlar uchun oziq-ovqat manbai bo'lib xizmat qiladi va ekotizimlarda energiya almashinuviga hissa qo'shadi. Mollyuskalar urug'larning tarqalishida ham rol o'ynaydi, chunki ba'zi turlar urug'larni yutib, ularni yangi joylarda chiqaradi, bu esa o'simliklarning kolonizatsiyasi va xilma-xilligiga yordam beradi.

Atrof-muhit ahamiyati: Quruq mollyuskalarning mavjudligi va ko'pligi ekotizim salomatligi va atrof-muhit sifatining ko'rsatkichlari bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Ularning harorat, namlik, ifloslanish va yashash joylarining yo'q qilinishidagi o'zgarishlarga sezgirligi ularni ekologik buzilishlarni kuzatish va tabiatni muhofaza qilish ehtiyojlarini baholash uchun qimmatli bioindikatorlarga aylantiradi.

Tabiatni muhofaza qilish muammolari: Quruqlik mollyuskalari yashash joylarini yo'qotish, ifloslanish, iqlim o'zgarishi va invaziv turlar kabi ko'plab muammolarga duch kelishadi. O'rmonlarni kesish, urbanizatsiya va intensiv qishloq xo'jaligi kabi inson faoliyati ularning aholisi uchun katta xavf tug'diradi. Quruqlik mollyuskalarini muhofaza qilish va saqlashga qaratilgan harakatlar yashash joylarini saqlash, tiklash va ularning ekologik ahamiyati haqida xabardorlikni oshirishni o'z ichiga oladi.

Xulosa: Quruqlik mollyuskalarining bioekologiyasini tushunish ularning ekotizimlardagi rolini baholash va ularni saqlashni rag'batlantirish uchun juda muhimdir. Quruqlik mollyuskalari turli xil yashash joylari va oziqlanish strategiyalaridan tortib murakkab reproduktiv xatti-harakatlari va ekologik o'zaro ta'sirigacha quruqlikdagi hayotning murakkab tarmog'iga hissa qo'shadi. Ularning ahamiyatini anglab, tabiatni muhofaza qilish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish orqali biz ushbu ajoyib va ko'pincha qadrlanmagan mavjudotlar va ular ko'rsatadigan ekologik xizmatlarning davom etishini ta'minlashimiz mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Иззатуллаев З.И. Двустворчатые моллюски сем. Corbiculidae Средней Азии // Зоол.ж., 1980. Т.59.вып.8.С.1130-1136.
2. Иззатуллаев З.И. Интродуцированные виды пресноводных и солоноватоводных моллюсков фауны Средней Азии // Моллюски. Итоги и перспективы их изучения. Сб.8.-Л.: Наука,1987.С.256-257.
3. Davronov B.O. Ekologiya mollyuskov – 'romejutochnqx hozyaev gelg'mintov 'ozvonochnqx yuga Uzbekistana// Avtoref. dis. ... kand. biol. nauk. - Tashkent, 1999.- 20 s.
4. Kuchboev A. E, Populyacionnaya ekologiya, sistematika nematod semeystva Protostrongylidae Leiper, 1926 i funktsionalno-metabolicheskie protsessi v sisteme «parazit-xozyain»: Avtoref.dis....dok. biol.nauk.-Tashkent, 2009.-43 s.
5. Soboleva T.N. Nekotorie itogi izucheniya gelmintofauni nazemnix mollyuskov v Kazaxstane // Gelminti jivotnix v ekosistemax Kazaxstana.-Alma-Ata, 1985.– S.114-129.